

تاریخچه ادبیات فرانسه

بقلم آقای جلال الدینخان طرزی

قسمت اول

از مبدأ الی زمان رونسانس

دوره اول

مبدأ و منشأ زبان فرانسه - تاریخ ادبیات فرانسه از ابتدای اولین جنگ صلیبی (۱۰۹۶) الی زمان جنگ صد ساله (۱۳۳۷).

۱: - بعد از اینکه حکومت گول و ازول سهزار (Jules César) تسخیر نمود؛ لاتین که زبان فانیچین؛ بلکه زبان حقوقی، تجاری، معامله وی، و زبان تمام مدارس محسوب میشد در بین مملکت رائج شده و از ابتدای عهد کربن در هر حسیه مملکت ترقی نمایانی کرد در اواخر لاتین زبان کپلیسا و بعد از آن در ممالک فرانسه بزرگان سلتیک که قسمت شمالی و مرکزی گول به آن حرف هیتل اندر قلم نگارند تصور میکنند که چهار قرن بعد از تسخیر گول استعمال زبان لاتین در تمام مملکت عمومیت پیدا کرده.

۲: - در قرن پنجم گول محل تاخت و تاز فرانسه ها واقع شده و آن را استیلا نمودند اما علت این مسئله نامعلوم است چطور شد بر برهائیکه و سیله فتوحات فرانسه را فراهم آوردند بجای اینکه از تمدن رومن ها متنفر باشند بسهولت تمام اطوار و عادات ایشان را اتخاذ نمودند. از طرف دیگر چون این طبقه دارائی و ثروتی از خود نداشتند و کسب و کمال آنها به پایه تکمیل نرسیده بود ازین رو لازم نبود که بازبان بومی خود رقابت لاتین را نمایند؟ و مانند ملل متری مفسکورهای خیلی بزرگی را توسط آن برای اهالی تلقین می کردند و بدون ازینکه ادنی تغییری

زبان لاتین میدادند اهالی آن سرزمین با سهولت تمام می توانستند که با اقتباس بعضی کلمات و اصطلاحات زبان خودها را از هر چیز غنی سازند .
 اما در زبان بربرها لاتین صورت اصلی خود را از دست داده و در اثر تلفظ آن ها لغات اشکال مختلفه را اختیار نموده و تغییرات زیادی رخ داده بود چنانچه خود رومن ها نیز با همان آهنگ و صورت مساوی (سیلاب) های آنرا تلفظ کرده نمیتوانستند . - از جانب دیگر اجتماع کلمات را بطوریکه جمله در آوردن برای ایشان بسی اشکالات پیش مینمود .

پس در اثر این تغییرات و اختصار فوری لیکن موافق چند نوع قوانین که ممکن است با بعضی فورمول های اسلوب دقیق مطابقت کند زبان جدیدی ایجاد گردید که از نقطه نظر اشکال خاص با لغات مذکور خیلی مغتنم بوده و از حیث ساختمان و تشکیلات لغت با زبان لاتین مقایسه میگردد . - و از مبدا اصلی آن تمام خواص تجزیه وی ظاهر میشد ؛ چنانچه این مسئله از شرع قرن ۱۴ خوب تر و دقیق تر تشخیص میگردد .

۳ : - بصورت عمومی زبانیکه بعد از معدوم شدن لاتین تا زمانیکه اکنون آنرا بیان مینمائیم در میان مملکت فرانسه معمول بود زبان رومن می باشد . از ابتدای قرن هفتم زبان مذکور شروع بتکمیل گذاشته و تفریق آن از لاتین سهولت کرده میشد .

در قرن هشتم فرهنگ های کوچکی برای تسهیل نوشت و خوان انشاء گردید . در قرن نهم بس مضامین مشهور توسط لوی لودرمانیک و سربازان شارل شوو زبان رومن در آمد ، بالاخره اولین آثار ادبی این زبان در قرن دهم بظهور پیوست از قبیل اشعار معنون به کانتی لن دوسن اولالی Contilène de Saint Eulalie حیات سن لرژ ؛ عشق حضرت مسیح .

این آثار نسبت به ادبیات فرانسه با ادبیات ییلاقی بیشتر مشابهت داشت . و در نثر هم بعضی پارچه ها درباره Jona (جونا) که نصف آن به لاتین و بقیه آن به فرانسه تحریر یافته از آن زمان موجود است .

۴ : - ازین دوره به بعد آثار ادبی خیلی کثرت پیدا کرد . اولین قطعات موسوم به حیات سن الکس که دارای ۶۲۵ شعر بوده در نیمه قرن یازدهم و نغمه رولاند در آواخر قرن یازدهم بظهور آمد .

۵ : - نغمه رولاند موسوم به نغمه (۱) ژست است ؛ نغمه ژست عبارت از : قطعات منظومی است که حس بدیع پسندی خواننده را متهیج گردانیده و از کارنامه های برجسته تاریخی مشاهیر فرانسه بحث می رانند مانند شارلمان و با اشخاص مشهور دیگری که در تاریخ سم خودشان ؛ یا از فامیل و جانشین آنها تذکار رفته باشد . سوالات مربوط بمنشاء و مبداء این قطعات منظومه ناهنوز مبهم و تاریک است . اما موضوع اصلی يك مراتبه دریافت شده و توسط اولین شاعری بمعرض نمایش گذاشته شد .

پروپشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

بعدها در اثر مرور زمان این قطعات منظومه رفته رفته مشکل و صعب گردیده بر طوالت قطعات منظومه رجزیه Épique خیلی افزود نغمه رولاند که فعلاً با همین شکل و ترتیب حاضره بنظر ما برمی خورد ظاهر است از زمره همان ابیات منظومه که دارای ۴۰۰ شعر بوده نیست .

نغمه های ژست دهو ر قدیمه به چهل هزار بیت می رسید بدیهی است که این قطعات منظومه ادوار سابق از بهترین نمونه های ادبیات محسوب می شوند .

(۱) لغت ژست geste از کلمه لاتین ژستا مشتق گردیده . این لفظ در اصل خود جمع نوتر است ولی در این جا بصورت مفرد استعمال شده . ژست بمعنی لغوی مشاهیری را گویند که از نقطه نظر تاریخی مصدر کاری شده باشند . پس نغمه ژست عبارت از قطعات شعری است که حس بدیع پسندی خواننده را متهیج گردانیده و از موضوعات برجسته تاریخی بحث رانند .

۶: - بعد از رولاند معروف ترین نغمه های ژستیکه در قرن دوازدهم طرف توجه قرار گرفته بود همانا قشنگ ترین حصص (را ائول دو کامبری) است ، که در اواخر همین قرن در الهامات شعرای (ایپیک Épique و جزیه) ضعف کاملی محسوس گردید: پس شعرای مذکور با هم اجتماع کرده و برای تدوین قصص داخلی که محتوی تاریخ دلیران قدیمه ؛ و یا از حالات رومانتیکی اشخاص مشهور بود ؛ اهتمام می ورزیدند در نتیجه با این تغییرات صورت علمی اختیار کرده و بعد از چندی مراتب بلندی را حائز گردیدند .

۷: - اما در قرون وسطی با منظومه های حکایتی دیگری که تازه از آن بحث می شود آشنا گردیده و بصورت عمومی این حکایات را با اسم Cycle Française (دوره فرانسوی) یاد میکنند .

سیگل بروتون شامل قطعات منظومی است که از شروع نیمه قرن ۱۲ برای داستان کار نامه های (آرتور) پادشاه برطانیه عظمی و شوالیه های میز مدور (۱) تخصیص یافته بود افسانه (آرتور) و همراهانش که در اثر مرور ایام بعضی حصه های هیجان آوری با آن توأم گردید در میان توده عوام فرانسه خیلی شهرت پیدا کرد . قصه خوانان بروتون که غالباً در مملکت فرانسه سیر و سیاحت میکردند این داستان ها را می سرانیدند . و زیاده تر ارتباط که بین فرانسه و انگلیس حاصل شد در زمان سلطنت هاتری دوم بود (۱۱۵۴ - ۱۱۸۹) موضوعات این لی Lais شعرای فرانسه را بطرف خود کشانیده و اینها نیز بنوبه شان مواد لازمه را از لی اخذ نموده و منظومه های طویلی را ترتیب دادند فرانسوماری (یا ماری فرانسه) که در عهد سلطنت هاتری دوم در انگلستان (۲) میز مدور عبارت از میزیت که در آن وسط و آخر نامعلوم است ، و تمام حصص آن بصورت مساوی قابل احترام شمرده میشود .

امرا حیات میکرد بتعداد پانزده *Lais* منظومه را از خود بیادگار گذاشته است .
 قصه مؤثر و مهیج *Tristan et Iseut* وایزو *Tristan et Iseut* که در بدو مرحله از
 ادبیات خارجی محسوب بود و بعدها بدوره (ارتور) منصوب شد موجب شیوع
 بسی منظومه های فرانسوی گردید: از قبیل اثرات شعرای انگلو نورماند
 (دارای ۱۱۵۰ بیت) و توماس (دارای ۱۱۷۰ بیت) که اکنون نمونه کلام
 آن ها را بدست دارند اثرات منظوم (کریتین دوژر و) موجود نیست ولی کریتین
 که يك عده وقایع (کونتس دو شامپار ماری) و مردان دلیر بر و تون را برشته
 نظم در آورده در ذخیره ادبیات فرانسه موجود است شاعر مذکور که در نیمه
 دوم قرن ۱۲ زندگی میکرد از مشهورترین شعرای این دوره محسوب می شود .

در نیمه اول قرن سیزدهم از قطعاتی اشعار هشت (سی لابه) ایشان ، موضوع
 رومان منظومی را که آن هم تقلید و ترجمه شده بود استخراج کرده و در تمام دوره
 قرون وسطی عمومیت زیادی را دارا بوده .

۸ : - قطعات منظومه *شش دوره کلاسیک در آثار و مطالعات* و مانتیکی و دلیرانه
 اشخاص تاریخی روم و یونان که در قرن اول و دوم میلادی در روم ساخته
 سرانیده شده . ازین این قطعات منظوم (رومان زوا) و رومان اسکندر که
 در شهر اسکندریه نوشته شده در اواخر قرن دوازدهم خیلی شهرت داشت .

۹ : - باستانهای این سه دوره که از آن تذکار نمودیم ، بسی رومان های
 بر حادنه که دارای اصوات ، منشاء و موضوع مختلفی بودند از قرن دوازدهم الی
 قرن پانزدهم برشته نظم و شرف کشیده شده . از طرف دیگر تحریرات روحانیون
 و واقعات حیاتی ایشان موضوعات مختلف و مواجب متعددی برای قصه سرایی
 آماده کرده بود . آخر الامر می توانیم که تمام قصه های تاریخی منظوم را بهمین نوع
 ادبیات منصوب کرده و مشهورترین اثرات آن را حسب آتی بیان کنیم: اثر انگلو نورماند

فیراس (در نظم دارای ۱۱۰۰ بیت) بریوت و یاژست (روبروتون) رومان
او و یاژست دو نورمانند.

۱۰ : - بهمان اندازه که احساسات و روحیات نجابت بهترین نمونه اشعار
منظوم قرون وسطی گردیده بود، از جانب دیگر احساسات و روحیات که همیشه
در میان ملت روبه زاید و تکثر میگذشت آهسته آهسته ازین رفت .

افکار بورجوازی گاهی مفید و گاهی مضر ثابت شده و اصلاح موضوعاتی که
از عهده آن ها خارج می بودند بدین وسیله تمسخر میکردند . و یگانه عاملیکه
موجب احیای قصص متعدده منظوم که آن را به اسم افسانه یاد میکردند همین افکار
و احساسات بود که درین آواخر قرن دوازدهم و شروع قرن چهاردهم
ترتیب و تدوین گردید بعضی ازین حکایات مفید و مؤثر بوده و برخی دیگر آن اعمال
قبیحه را مورد تنقید قرار میداد .

۱۱ : - درین سلسله حکایات فلسفی را نیز می توان ذی مدخل قرار داد
چه این حکایات هم تقریباً ازین رفته اند . بلکه اگر حقیقت اعتراف شود این
نوع حکایات به سلسله کتب تعلیمی که اکنون آن را با اسم (لایبی در دوس تیر)
یاد میکنند منسوب ابو کامرین چند یکی از قطعات منظوم قرن دوازدهم و سیزدهم
از زمره آن ها محسوب می شوند .

مشهورترین مجموعه این حکایات ، افسانه (ایزوپه) است که از نوک خامه
ماری دو فرانس ترشح یافته ، چنانچه ازین شاعر در قرن دوازدهم نیز
تذکار رفته بود .

۱۲ : - اشعار هجو آمیز در اواخر قرن دوازدهم از طرف تمام ملل دنیا
با هممه بی پایانی بظهور پیوسته است این اشعار عبارتند از قطعات منظومی که دران
از تمام طبقات جامعه سخن سرائی نموده معایب و نقائص ایشان را به نحوی

که بایست در آینده اصلاح شوند تذکار نموده است ، و علاوه از آن می توانیم که « بیبل گو بود و پروون » از « هوک دو برزی » وصیت نامه « جان کلونی نل » را نیز درین سلسله محسوب گردانیم بهیچ یک از شعرای هجو سرا در تمام این دوره برزی از (روت بوف) که بتاريخ ۱۸۲۰ ترك حیات کرد ، نداشته چه قبل از (ویلون) شاعری است که درین باره از همه شعرا غنی تر بوده است .

۱۳ : - رومان گربه بطرز داستان های منظوم ، حکایات فلسفی و رجزی تحریر یافته : رومان مذکور مجموع مفصل داستان های منظومی است که اثر نگارش شعرای مختلفه قرن دوازدهم و سیزدهم بوده و عقب برده مستور ، تقلب و حيله اشخاصیکه حاکمیت مطلقه بر نفس خود نداشته باشند ، مورد انتقاد قرار داده است و می خواستند که بوسیله این کوتاه رومان ها اخلاق حسنه را برای جامعه بیاموزند .

۱۴ : - اولین قسمت رومان مشهور (دولاروز) یعنی « کلاب » باعنه آن کنایات و استعارات مشخصه خود خیلی عجیب و غریب و بیسندیدار و بیادوار و قویان کمذکور از خامه گیوم دولوری Guillaume de Lorris است که در نیمه قرن دوازدهم زنده کافی کرده ، قسمت دوم آن که بسی طویل و تماماً هجو آمیز است ، از نگارشات Jean de Menng (جان دو مننگ) می باشد . نویسنده مذکور در نیمه دوم قرن سیزدهم حیات بسر برده ، چنانچه قبلاً هم از آن تذکار نموده ایم .

۱۵ : - قرن دوازدهم یگانه مظهر اولین اثرات ادبیات درامتیکی فرانسه می باشد . بجا آوردن مراسم اعیاد بزرگ در تصورات و مخیله ساده قرون وسطی موقعیت حقیقی صحنه های مذهبی صومعه ها را تولید کرده بود : فی المثل تشریف فرمائی حضرت مسیح در هر شهر به انواع تزئینات و مراسم مختلفه مشاهده میشد .

ولی در مرور زمان (ذمابیم و مراسم تشریفاتی این آئین و روش ها که در ابتدا، روحیات و احساسات مذهبی اهالی را اصلاح و بعدها خیلی ضرر ثابت شد از بین برده و مواد درامتیکی عوض آن بیشتر دارای منزلت و امنیت گردید. باین طریق آخر توانستند که نمایشات داخلی را در خارج کلیسا بیاورند: درامه های متعدد زبان لاتین بسهولت در میان توده عوام وسعت و انتشار یافته ولی با این هم خواص اولیه خودش را از دست نداد.

بطور سابق اثرات مذهبی در آن نمایان بود. این طرز درامه های مذهبی که منصوب به ادوار سابقه بوده و اکنون آنرا جزء صنعت درامتیکی قرون وسطی فرانسه محسوب میسازند عبارت از « نمایش آدم » است که در قرن دوازدهم بظهور آمده.

دویدس دیگر که حاوی موضوعات مذهبی بوده از یادگار های قرن سیزدهم بشمار میرود، دارای خواص مختلف است: مندرجات اصلی آن از حیات و داستان های روحانیون بحث نموده که یکی آن موسوم به « بازی نیکولای » می باشد. ازین پیش که در اواخر قرن دوازدهم و در آغاز قرن سیزدهم نگارش یافته و درامه است اساسی، اما با بعضی دستخوش های مختلف مذکور و تفریح دهنده مخلوط گردیده است دیگر که باسم معجزه ته او فیل دور و تبوف *Le Miracle de Théophile de Rute beuf* یاد میشود که يك اثر مذهبی است که وقایع *Notre Dame* (نترودم) که کلیسای مشهور فرانسه را با وضاحت تمام بیان کرده است.

۱۶: منشاء ادبیات کومیک (مضحکه دار) فرانسه قدری مجهول و نامعلوم بوده و تعقیب آن در قرون اولی بسی دشوار است؛ سلسله این تیاترها بلاشبهه منقطع گردیده و بعدها متلدین قرن پانزدهم آنرا از رومنها آموختند. اولین اثرات این نوع کومیکهارا چنانچه تا کنون هم در ذخائر ادبیات فرانسه موجود است در قرن ۱۳ ذی مدخل

قرار داده نمی توانیم زیرا، *Jeu d'Adam, Jeu de la feuillé* که در شهر (آرایت) در معرض نمایش گذاشته شد و *Jue de Robin* مشهور و *Marion* منظوم که از قلم نویسنده ادم کوزیشت *Adam le Bossu* (۱۲۳۵ و ۱۲۸۸) ترشح نموده، از اثرات برجسته این قرن محسوب می شود، بلکه از همین قرن در قسمت های شمالی فرانسه شروع نمودند بعضی از پدیس های تفریح دهنده که بعدها آنرا با اسم فارس (تقلید یا شوخی) یاد می کردند در منصفه اشاعه بگذارند.

۱۷ : اشعار *لیریک* (که در آن از احساسات جنگ جوانانه بحث می شود) که در اوایل قرون وسطی ظاهر شده و بر تواریخ آن در هر حصه نمایان گردید. مادر این جا نمی خواهیم از شعرای دهانی قرن ۱۲ و ۱۳ سخن بگویم چه در آن جا از نویسندگان فرانسه تذکاری نرفته است. بلکه از ابتدای قرن ۱۲ قسمت شمالی فرانسه بتعداد کثیری رومان های روایتی نرانه های دهانی و نغمه های مختلف دیگر را بظهور آورد.

اکثراً در قرن سیزدهم و در بحث اثرات مستقیم منظوم دهانی اشعار بر حرارت جنگ جوانانه فرانسوی بمنتهای درجه ارتقا و حقیقت خویش رسیده و هر که میتواند بسهولت تمام از آنها تصور احزاب، علو عشق و خواگم احساسات را استنباط نماید.

و درین جا ازین آن همه شعرای مشهور *لیریک* قرن ۱۳ تنها از شعرای ذیل تذکاری نمائیم : *Gui. Châtelain de Concy* (متوفای در سنه ۱۲۰۱)
Gace Brulé, Conon de Bétune (متوفای در سنه ۱۲۲۴) پادشاه
Thibault IV de Champagne (۱۲۰۱ - ۱۲۵۳) .

در مقابل این اشعار مملو از ادب و مستغنی از وصف نکات برجسته که از اشخاص خیلی نجیبی بیادگار مانده و بعضی منظومه های دیگری که زیاده تر طرف توجه عامه قرار گرفته بود اثرات *روت بوف Rutebeuf* و *کولن موسست oli Cn Must* است.

۱۸ : عقب این دو منظومه متذکره فوق ، پلیمان استراسبورک ، قسمت های که راجع جونا Jonas در قرن دهم تحریر یافته ، و قوانین کیوم فاتح (اواخر قرن یازدهم) - و اثرات قدیمه نشر فرانسه از قبیل دو عدد کتاب ترجمه شده "شاهان" Rois که تا کنون هم موجود است از قرن ۱۲ به بعد . ای ما باقی مانده دو نفر نطق نامدار سن برنار Saint Bernard و مورس دوسولی Maurice de Sulli کشیش پاریس نیز در همین قرن بظهور آمده اند .

اما ازین قرن تنها تراجمی بدست دارند که زبان لاتین تحریر یافته .

۱۹ : همچنین از ابتدای قرن ۱۲ حکایات رومانتیکی منشور از میداء ادبیات آنڈیک شرقی ، برونون و فرانسوی که زیاد بر زیاد با قریحه عامه مناسبت داشت آهسته آهسته بظهور پیوست . البته حکایه مشهور و مهیج اوگوسن Aucassin و نیکوات Nicolette (که نصف آن بنظم و بقیه آن بنثر تحریر یافته) از اثرات برجسته همین عصر محسوب می شود .
۲۰ : - از قرن ۱۳ وعظ و نصائح و تراجم رومانهای متعددی را بدست دارند ، اما کتب تعلیمی و مخصوصاً تاریخ ، اثرات را بیاد کار گذاشته اند که نبایستی فراموش گردد .

از قبیل عادات بویژهها Beau Visis که نگارش Philippe de Beaumanoir (فلیپ دو مانوار است ۱۲۴۶ تا ۱۲۹۶) آنڈلی کلویدییای مشهور فلورانتن Brunetto latino برونتیولانی نو (۱۲۹۴ - ۱۲۳۰) و از Join Vnille ژون وویل (۱۲۲۴ - ۱۳۱۷) در سنه ۱۲۰۷ Wille hardonin فتح قسطنطنیه را (که چهارمین داستان جنگ های صلیبی است) نگاشته و ژون وویل بعد از اینکه در جمله رفقای و فاکار سن لوئی محسوب گردید در مدت ۸۵ سال تاریخ آن پادشاه با اہت و مکننت را برشته تحریر در آورده و این دو نفر که از نقطه نظر لیاقت اختلاف نامی بایکدیگر داشتند از زمره نویسندہ کاتب معروف قرن چهاردهم بشمار می روند .
نامام